

RENKLER ÜZERİNE
DÜŞÜNCELER

LUDWIG WITTGENSTEIN

Türkçesi
İlyas Altuner
Fatih Özkan

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü /	7
Yayıncının Önsözü /	11
I. Bölüm /	13
II. Bölüm /	31
III. Bölüm /	35
Kaynakça /	99

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Antikçağdan Newton'a kadar pek çok filozof renk kuramı hakkında görüşler belirtmiştir. Bu filozoflardan kimi renge öznel açıdan yaklaşırken kimi de nesnel açıdan yaklaşmıştır. Modern dönemdeki çalışmalar renk kuramına yeni boyutlar kazandırmıştır. Descartes'ın *Dioptrik*'i ve Grimaldi'nin gözlemleri Newton'a ışık tutmuş ve Newton *Optik*'inde renklerin fizyolojik yapıda olduğundan bahsetmiştir. Goethe ise renklerin fiziksel sayılmasına karşı çıkan psikolojik bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Onun görüşüne göre renkler canlı, insansı şeylerdir.

Bilimsel belgelere değil de Goethe'nin kendi sezgilerine dayanan *Renkler Kuramı* bilimsel bir eser sayılacak nitelikte değildir. Goethe, iki bölüme ayrılan kitabının birinci bölümünde renklerin sıraya dizilişine ve renk olgusunun karışıklığı ile görmeyi önemine işaret etmek istemiştir. Eserin ikinci bölümünde ise Newton'un kuramına karşı çıkmış ve onu önceden saptadığı sonuçlara varmak için kimi deneylere öncelik tanımakla suçlamıştır. Ne var ki, çağdaş kuramlar renkleri maddenin dar alanından çıkarıp fizyoloji ile psikolojinin ortak alanına yerleştirence, Goethe'nin renk kuramı da yeni bir anlam kazanmıştır.

Wittgenstein'in *Renkler Üzerine Düşünceler* adlı eseri, bir anlamda Goethe'nin *Renkler Kuramı* eseriyle yüzleşmektedir. Goethe, kitabını yazarken Newton'ın optik öğretisinden etkilenmiştir. Wittgenstein ise Goethe'nin eserinden etkilenmekle birlikte, daha farklı bir bakış açısı sunmaya çalışmaktadır. Çünkü ona göre Goethe çok iyi bir renk kuramı ortaya koymuş değildir, mevcut kuramlar içerisinde en doğru kuramı oluş-

turmaya çalışmıştır. Wittgenstein'a göre Goethe'nin öğretisi tatmin edici bir öğreti olamamıştır, hatta o bir öğreti de değildir. Çünkü onun ortaya koyduğu çıkarımlar ne kuramsal ne de deneyimseldi, aksine Goethe daha çok psikolojik bir söylemle renk öğretisini oluşturmaya çalışıyordu.

Wittgenstein, renkle ilgili düşüncelerini dil oyunları bağlamında dile getirmiş, renk bağlantılarını yine dilin kavramları içinde çözüme kavuşturabileceğine inanmıştır. Wittgenstein'ın temel tezi, renklerin açıklık ve koyuluk yönünden ele alınması gerektiği üzerine kuruludur. Eserin açılış önermesi de zaten dil oyunudur ve bu da renklerin açık ya da koyu olup olmadıklarını bildirmek demektir. Dolayısıyla açıklık ve koyuluk, yeri geldiğinde beyazlık ve siyahlıkla eşdeğer kabul edilir. Ancak Wittgenstein yer yer bu kavramsal yapının dışına çıkarak mantıksal sorgulamalar yoluyla renklerin imkânı hakkında farklı çıkarımlarda bulunmaya çalışmaktadır. Sözelimi görmeyen insanların ya da renk körü insanların zihnindeki kavramsal durumun normal saydığımız insanların zihinsel durumundan farklı olabileceğini vurgulayarak, bizim beyaz dediğimiz bir şeye onların başka bir ad verebileceklerini, hatta aynı rengi farklı durumlarda farklı görebileceklerini söylemektedir. Bunun sonucunda, dil oyununun renkleri belirlemede etkin olduğunu söylemeyi bize dikte ettiğini görmemiz gerekir.

Benzer bir dil oyununu saydamlık ve matlık kavramlarında görmek de mümkündür. Her ne kadar Goethe için de geçerli olsa da, bu durum Wittgenstein açısından yine dil oyunu içerisinde ele alınır ve her iki kavram ya da durum da psikolojik olmaktan çok dilsel bir fenomen olarak betimlenir. Wittgenstein'ın yapmaya çalıştığı şey, renk sözcüklerinin dildeki kullanım şeklini öğrenmenin önemine işaret ederek, renklerin kendinde ne olduklarının asla bilinemez olmasına karşın, bize nasıl göründüklerinin betimlenebilir olduğunun ortaya konulması ve dildeki ortak uzlaşma zemininin dil oyunları üzerinden açıklanmasıdır. Böylece Wittgenstein'ın analitik renk öğretisi, Goethe'nin psikolojik renk kuramından da Newton'ın fizyolo-

jik renk öğretisinden de farklı biçimde, dildeki renk sözcüklerinin mantıksal çözümlenmesini ortaya koyan felsefî bir kuram olarak özgünlüğünü korumaktadır.

Wittgenstein, gören insanlarla görmeyen insanlar arasındaki ayrımı psikolojik ve fizyolojik bir düzlemde yapmamızın mümkün olmadığını, bu ayrımın ancak dildeki betiminin yapılabileceğini söylemektedir. Görme kavramına ilişkin olarak, görmeyen insanların zihinlerindeki kavramsal yapının bizim dil oyunumuz içinde anlamsız olduğu gibi bunun tersinin de mümkün olması gerektiğini dile getirerek, her görme eyleminin kendi dil oyunu içinde tutarlı bir açıklaması olduğunu söylemektedir. Bu anlamda, görme fenomeni öğrenilen bir şeyken, renk körü için öğrenilmiş bir durum değildir. Nitekim Wittgenstein’da görmenin ne olduğunu bilmek, görme sözcüğünün dildeki kullanımını öğrenmeye bağlıdır.

Duyusal verilerle kavramların inşasındaki kurallılık, bir takım fenomenolojik problemlerle ortaya konulabilir. Işığın rensizliği, beyazın açıklığı, siyahın koyuluğu gibi görüntüden kaynaklı izlenimler, belli renkler ve formlarla bağlantılıdır. Wittgenstein, rengin basit ve mantıksal olarak nesneyle özde olduğu şeklindeki geleneksel düşünceyi yıkmak için Goethe’nin çalışmaları bağlamında böyle bir yol tercih etmiştir. Bu, görüntünün öznedeki izlenimi ve kavram ile arasındaki ilişkiden çıkan dil oyunu denemesidir.

Renkler Üzerine Düşünceler, Wittgenstein’in en son yazmalarından seçilerek, California Üniversitesi Yayınları tarafından Almanca-İngilizce olarak yayımlanmıştır (*Remarks on Colour – Bemerkungen über die Farben*). Editörlüğünü G. Elizabeth M. Anscombe’in yaptığı ve İngilizcesi Linda L. McAlister ve Margarete Schättle tarafından yapılan eserin Türkçe çevirisi Ahmet Sarı tarafından Almanca aslından yapılmıştı. Eserin çevirisinde bazı bağlamsal ve kavramsal hatalar bulunması nedeniyle eseri yeniden çevirme gereği duyduk. Çünkü Türkçe çeviride pek çok kavramın Wittgenstein’in ifade etmek istediği anlamı karşılamadığını görmekteyiz. Eserin çevirisini, esasın-

da İngilizceden yapmış olmakla birlikte, kavramların doğru kullanılması ve anlam bütünlüğünün korunması için Almanca aslıyla da karşılaştırdık. Bu nedenle Almandaki belirsiz adların yerine İngilizcedeki kişi zamirlerini kullanmayı tercih ettik.

Bilineceği üzere Wittgenstein tam anlamıyla bir akademik dil kullanmaktan kaçınmış, edebî bir üslubu da eserlerine yansıtmaya çalışmıştır. Çeviriyi yaparken Wittgenstein'in kullandığı bu güzel üslubu korumaya çaba gösterdik. Eserin ilk yarısı 2016 yılında yapılmış olmakla birlikte, çeviriye ara vermek durumunda kaldık. 2021 yılında yeniden ele aldığımız çalışmayı 2022 yılının başında bitirmiş olduk.

Eserin çevirisindeki teşviki dolayısıyla Abdullah Başaran'a, çevirinin editörlüğünü üstlenmesi ve eserin yayınlanması için her türlü desteği vermesi dolayısıyla değerli dostumuz Uğur Polat'a, yine çeviriyi yayınlama ve felsefe dünyasına sunma çabalarından dolayı Hece Yayınları'na, özellikle de Ömer Faruk Ergezen beyefendiye çok teşekkür ederiz. Bu çeviri dolayısıyla bizlere fedakârlık gösteren eşlerimiz ve çocuklarımız teşekkürün en büyüğünü hak ediyorlar.

Eserin Türkçedeki felsefi düşünceye katkı sağlaması dileklerimizle.

19.02.2022

Ankara

YAYINCININ ÖNSÖZÜ

Bu cildin III. Bölümü, 1950 yılının İlkbaharında, Oxford'da kaleme alınmış bir elyazması kitabın büyük bölümünü yeniden veriyor. "İç-dış" konulu materyalleri ve Shakespeare hakkındaki düşüncelerle yaşama dair kimi genel gözlemleri dışarıda bıraktım; bunların her ikisi de hem metinde kesintili olarak işaretlendi hem de başka yerlerde de görünecek. I. Bölüm Mart 1951'de Cambridge'de yazıldı: birkaç ekle birlikte, daha önceki materyallerin bir seçkisi ve düzeltilmiş halidir. II. Bölümün III. Bölümden önce mi yoksa sonra mı yazıldığı belli değil. Bir parçası tarihsiz birbirinden kopuk büyük kâğıt parçalarına yazılıydı, geri kalanı da kesinlik hakkındaki yazılara ayrılıyordu. Wittgenstein, Şubat 1951'de, orada ölme ümidiyle Dr. Bevan'ın Cambridge'deki evine gittiğinde, bunları Oxford'da bulunan evimdeki odasında bıraktı. Onun edebi mirasının yürütücüleri, ilk-taslak yazmanın ve sonraki seçmenin açık bir örneğini vereceği için, bu materyallerin hepsinin yayınlanabileceğine karar verdiler. Seçilmeyen yazıların çoğu oldukça ilginç şeyler içeriyor ve bu yayın yöntemi, olası bir yayıncı müdahalesini en aza indiriyor.

Metni belirleme işinde G. H. von Wright'ın özenli daktilo edilmiş kopyası ve ayrıca Linda McAlister ve Margarete Schättle tarafından yapılmış bağımsız bir daktilo edilmiş kopya bana çok yardımcı oldu. Çevirileri için de onlara ayrıca teşekkür etmeliyiz. Bu, yayıncı tarafından kabul edilen düzeltmelerle birlikte, burada yayınlanıyor.

Almanca metni baştan sona okuduğu için Dr. L. Labowsky'ye de teşekkür etmeliyim.

G. E. M. Anscombe

I. BÖLÜM

1. Dil-oyunu: Belli bir cismin diğerinden daha açık ya da daha koyu olup olmadığını bildirmek. – Ancak şimdi burada bir bağıntı var: belli renk tonlarının açıklık bağıntısı durumu. (Şununla karşılaştır: iki çubuğun uzunlukları arasındaki bağıntının belirlenimi – ve iki sayı arasındaki bağıntı.) – Her iki dil oyunundaki önerme biçimi aynı: “X, Y’den daha açıktır”. Ancak ilkinde o, dışsal bir bağıntıdır ve önerme geçicidir, ikincisinde ise içsel bir bağıntıdır ve önerme süreklidir.
2. Beyaz bir kâğıdın, açıklığını mavi gökten aldığı bir resimde, gök beyaz kâğıttan daha açıktır. Yine de başka bir anlamda, mavi daha koyu ve beyaz daha açık renktir. (Goethe). Palet üzerinde beyaz en açık renktir.
3. Lichtenberg, çok az sayıda insanın saf beyazı görebildiğini söylüyor. Pek çok insan bu sözcüğü yanlış mı kullanıyor o zaman? Peki o nasıl öğrendi doğru kullanımı? – O, sıradan olandan doğru bir kullanım oluşturdu. Ve bu daha iyi bir şey söylemek değildir, ancak belli çizgilerle saflaştırılmış ve bu süreçte aşırı uçlara ulaştırılmış şeydir.
4. Ve elbette böyle bir kurgu, gerçekte sözcüğü kullanma şeklimiz hakkında dolayısıyla bize bir şey öğretebilir.
5. Eğer kâğıdın bir kısmının saf beyaz olduğunu söylersem,

ve kar ona yakın bir yere konulmuş olsaydı ve o zaman gri görünseydi, onun normal çevresinde, onu açık gri değil de beyaz olarak adlandırma konusunda yine de haklı olurum. Şu denilebilirdi: Ben, örneğin bir laboratuvar da daha saf bir beyaz kavramı kullanıyorum (orada, sözgelimi, ben de zamanın kesin belirleniminin daha saf bir kavramını kullanıyorum).

6. Yeşilin bir ana renk olduğunu, mavi ile sarının bir karışımı olmadığını söylemekten yana olan ne? Şunu demek doğru olur muydu: “Sen bunu ancak renklere bakmayla doğrudan bilebilirsin”? Ancak başka biri yeşile bir ana renk denmesini eğiyorken, “ana renkler” sözcükleriyle aynı şeyi kastettiğimi nasıl biliyorum? Hayır, – burada dil-oyunları karar veriyor.
7. Birine belli miktarda sarı-yeşil (ya da mavi-yeşil) veriliyor ve az miktarda sarımsı (ya da mavimsi) bir şey karıştırması söyleniyor – ya da bir miktar renk modellerinden seçmesi. Az sarımsı bir yeşil, yine de mavimsi bir şey değildir (ve tersi), ve de ne sarımsı ne de mavimsi olan bir yeşili seçmek ya da karıştırmak gibi bir görev var. Yeşil hem mavimsi¹ hem de sarımsı olmadığı için “ya da karıştırmak” diyorum, çünkü o, sarı ve mavinin bir çeşit karışımıyla yapılır.
8. İnsanlar (herhangi bir anlamda) karıştırma yoluyla asla renkleri elde etmemiş olsalar bile, ara renkler ya da karışık renkler kavramına sahip olabilirler. Onların dil-oyunları yalnızca zaten mevcut olan ara ya da karışık renkleri aramak ya da seçmekle yapılabilir.

¹ *Yayıncının notu:* Wittgenstein burada “yeşilimsi” sözcüğünü yazdı, ancak galiba “mavimsi” sözcüğünü kastetti. Bkz. III, § 158.

9. Eğer yeşil sarı ve mavi arasında bir ara renk değilse bile, mavimsi-sarı ve kırmızımsı-yeşile sahip bulunan insanlar olamaz mıydı? Yani renk kavramları bizimkinden ayrı olan insanlar – çünkü, sonuçta, renk-körü insanların renk kavramları da normal insanlardan ayrılır, ve normdan her sapma bir körlük, bir kusur olmamalı.
10. Verilmiş bir renk tonundan, daha sarımsı, beyazımsı ya da kırmızımsı, vs. renk tonlarını bulmayı ya da karıştırmayı öğrenmiş, yani ara renkler kavramını bilen birinden (şimdi) bize bir kırmızımsı-yeşil göstermesi isteniyor. Ancak o basitçe bu düzeni anlamayabilir ve belki de kendisinden öncelikle kurallı dört, beş ve altı köşeli düz bir yüzey şekli göstermesi istendiği için tepki gösterebilir, ve o zaman kurallı tek köşeli düz bir yüzey şekli göstermesi istenirdi. Ancak ya bir renk modelini (örneğin, bizim siyahımsı kahverengi diye adlandırdığımız bir şeyi) tereddüt etmeden gösterdiyse?
11. Kırmızımsı-yeşili tanıyan biri, kırmızıyla başlayıp yeşille biten ve belki de bizim açımızdan ikisi arasında sürekli bir geçiş oluşturan bir renk dizisi yapma konumunda olmalı. O zaman bizim hep aynı tonu, örneğin kahverengi gördüğümüz durumda, bu insanın kimi zaman kahverengi kimi zaman da kırmızımsı-yeşil gördüğünü keşfederdik. Olabilir, sözgelimi, o kimse bize aynı renk olarak görünen iki kimyasal bileşiğin renkleri arasında ayırım yapabilir ve birine kahverengi ve diğerine de kırmızımsı-yeşil diyebilir.
12. Çok az istisna ile, tüm insanların kırmızı-yeşil renk-körü olduğunu düşün. Ya da başka bir durumu: herkesin ya kırmızı-yeşil ya da mavi-sarı renk-körü olduğunu.

13. Renk-körü insanlardan oluşan bir *kabile* düşün, ve böyle bir kabile kolayca olabilirdi. Onlar bizim sahip olduğumuz gibi aynı renk kavramlarına sahip olmazlardı. Çünkü onların, örneğin İngilizce konuştuıkları ve böylece tüm İngilizce renk sözcüklerine sahip oldukları varsayılsa da, onları yine de bizim kullandığımızdan farklı kullanırlar ve farklı kullanımlarını öğrenirlerdi.

Ya da bir yabancı dile sahip olsalardı, onların renk sözcüklerini dilimize çevirmek bizim için zor olurdu.

14. Ancak “kırmızımsı-yeşil” ya da “mavimsi-sarı” ifadelerini tutarlı bir tarzda kullanmanın kendileri için doğal olduğu ve belki de bizim yoksun olduğumuz yetenekleri sergileyen insanlar olsaydı, biz yine de onların bizim görmediğimiz *renkleri* gördüklerini tanımaya zorlanmazdık. Her şeye karşın, bizim renklerimizden biri olmadıkça, bir rengin ne olduğuna dair *genellikle* geçerli bir ölçüt yoktur.

15. Her ciddi felsefî sorunda belirsizlik sorunun kaynağına kadar yayılır.

Her zaman bütünüyle yeni bir şey öğrenmeye hazırlanmış olmalıyız.

16. Renk-körlüğü fenomenlerinin betimi psikolojinin konusudur: öyleyse normal görme fenomenlerinin betimi de mi? Psikoloji yalnızca renk-körlüğünün normal görmekten *sapmalarını* betimler.

17. Runge, (Goethe'nin *Renkler Kuramı* adlı eserinde yeniden yer verdiği mektupta) saydam ve mat renklerin olduğunu söylüyor. Beyaz, saydam bir renktir.

Bu da renk kavramındaki ya da yine renk özdeşliğindeki belirlenimsizliği gösteriyor.

18. Saydam yeşil bir cam, mat bir kâğıt gibi aynı renge sahip olabilir mi yoksa olamaz mı? Böyle bir cam eğer resimde tasvir edilmişse, renkler palet üzerinde saydam olmazdı. Resimde camın renginin de saydam olduğunu söylemek isteseydik, camı tasvir eden renk benekleri karmaşığını onun *renği* olarak adlandırmamız gerekirdi.

19. Niçin bir şey saydam yeşil olabiliyor da saydam beyaz olamıyor?

Saydamlık ve yansımalar yalnızca görsel bir imgenin derinlik boyutunda olur.

Saydam ortamın yaptığı izlenim, ortamın *arkasında* bir şeyin durmasıdır. Görsel imge baştan sona tekrenkliyse, saydam olamaz.

20. Renkli saydam ortamın arkasındaki beyaz bir şey ortamın renginde görünür, siyah bir şey ise siyah görünür. Bu kurala göre, beyaz bir zemin üzerindeki siyahın, renksiz bir ortamdaki 'beyaz, saydam' bir ortamdaki görüldüğü gibi görünmesi gerekirdi.

21. Runge: "Bir mavimsi-turuncu, bir kırmızımsı-yeşil ya da bir sarımsı-menekşe rengi düşünüyor olsaydık, güneybatıdan esen bir kuzey rüzgârının durumundaki gibi aynı duygulara sahip olurduk. ... Hem beyaz hem de siyah, mat ya da katıdır. ... Saf olan beyaz su, berrak süt gibi kavranılamaz değildir."

22. Biz (ne fizyolojik ne de psikolojik) bir renk kuramı kurmak istemiyoruz, aksine resim kavramları mantığı

kurmak istiyoruz. Ve bu, insanların çoğu kez haksızlıkla bir kurama dair beklentilerinin üstesinden gelir.

23. “Beyaz su olası değildir, vs.” Bu, şu demek: biz beyaz ve berrak bir şeyin (örneğin resmin) nasıl görüneceğini betimleyemeyiz, ve bu da şu demek: biz betimlemenin, canlandırmanın ne olduğunu, bu sözcüklerin bizden ne istediğini bilmiyoruz.
24. Saydam camın mat bir renk modeli gibi *aynı renge* sahip olduğunu söylememiz gerektiği doğrudan açık değildir. (Renkli bir kâğıt parçasına çizerek) “*Bu* renk bir cam arıyorum” dersem, kabaca camdan görülen beyaz bir şeyin benim modelimdeki gibi görünmesi gerektiğini kastetmiş olurum.

Eğer model pembe, gök-mavisi ya da lila rengiyse, camı bulanık olarak düşüneceğiz, ancak belki açık ve az kırmızımsı, mavimsi ya da menekşe olarak da.

25. Sinemada kimi zaman filmdeki olayların sanki dahası cam bir levha gibi saydam olan ekranın arkasında durduklarını görebiliriz. Cam, şeylerin rengini alıp götürüyor ve yalnızca beyaz, gri ve siyahı geçirmeye izin veriyor olurdu. (Burada fizik yapmıyoruz, beyaz ve siyahı yeşil ve kırmızı gibi renk kabul ediyoruz). – Bu nedenle şunu düşünebiliriz: burada beyaz ve saydam olarak adlandırılabilen bir cam düşünüyoruz. Ve yine şöyle demekle yanılmış olmuyoruz: bundan dolayı, örneğin saydam yeşil bir levhayla benzerlik bir yerlerde bozuluyor mu?
26. Yeşil bir levha hakkında, belki şunu diyebilirdik: arkasındaki şeylere yeşil renk veriyor, her şeyden önce de arkasındaki beyaz şeye.

27. Mantık, “Biri şunu düşünemiyor” ifadesini ele alırken şunu kastediyor: biri burada düşünmesi gereken şeyi bilmiyor.
28. Benim sinemadaki kurgusal cam levhamın, arkasındaki şeylere beyaz renk verdiğini söyler miydik?
29. Saydam yeşil, kırmızı, vs. renklerden çıkardığın renkli şeylerin görünüm kuralından, saydam beyazın görünümünü sapta! Bu niçin yapılmıyor?
30. Her renkli ortam kendisinden görülen şeyi koyulaştırır, açık olanı yutar: şimdi benim beyaz camımın da mı koyulaştığı varsayılıyor? Ve ne kadar katıysa o kadar koyu mu olur? O, gerçekten koyu bir cam olurdu!
31. *Niçin* saydam-beyaz cam düşünemiyoruz, – hatta gerçeklikte hiç olmasa da? Saydam renkli cam benzetmesi nerede ters gidiyor?
32. Tümceler sıklıkla mantıksal ve deneysel arasındaki sınırda kullanılır, öyle ki anlamları ileri geri değişir ve kimi zaman normların ifadeleri olarak sayılır, kimi zaman deney ifadeleri olarak.

(Çünkü o, kesinlikle eşlik edici zihinsel bir fenomen değildir –‘düşünceler’i böyle düşünürüz– aksine, mantıksal önermeyi deneysel olandan ayırt eden, kullanımdır.)
33. ‘Altın rengi’ hakkında konuşuyoruz ve sarıyı kastetmiyoruz. “Altın-renkli”, parlayan ya da parıltılı olan bir yüzeyin özelliğidir.
34. Kızıl-kor ve ak-korun parıltısı var: ancak kahverengi-kor ve gri-kor neye benzerdi? Bunları niçin ak-korun daha düşük derecesi olarak kavramayalım?

35. "Işık, renksizdir". Eğer öyleyse, o zaman sayıların renksiz olduğu anlamda da öyledir.
36. Aydınlık *görünen* şey gri görünmez. Gri olan her şey, sanki aydınlatılmış gibi *görünür*.
37. Aydınlık olarak gördüğümüz şeyi gri olarak görmüyoruz. Ancak onu kesinlikle beyaz olarak görebiliriz.
38. Öyleyse, bir şeyi *kimi zaman* hafif aydınlık *kimi zaman* gri olarak görebilirdim.
39. Burada (Gestalt psikologları gibi) *beyazın izleniminin* şu ya da bu şekilde ortaya çıktığını söyleyemiyorum. Doğrusu sorun tam olarak şu: bu ifadenin anlamı ne, bu kavramın mantığı ne?
40. Çünkü 'parlak gri' olarak tasarlayamadığımız bir şey ne fiziğin ne de renk psikolojisinin konusudur.
41. Bana bir maddenin gri alevle yandığı söylendi. Bütün maddelerin alevlerinin rengini bilmiyorum; peki bu niçin olanaklı olmasın?
42. Bir 'koyu kırmızı ışık'tan söz ediyoruz, ancak 'siyah-kırmızı ışık'tan söz etmiyoruz.
43. Düzgün bir beyaz yüzey, şeyleri yansıtabilir: Ancak o zaman, ya bir hata yapsaydık ve böyle bir yüzeyde yansıtılmış görünen şey *gerçekten* de onun arkasında olsaydı ve ondan görülseydi? Yüzey o zaman beyaz ve saydam olur muydu?
44. 'Siyah' bir aynadan söz ediyoruz. Ancak nereyi yansıtıyorsa gerçi koyulaştırıyor, oysa siyah görünmüyor ve ondan görülen şeyler 'puslu' değil 'derin' görünüyor.